

Stewart Steven

Komunistické zločiny a CIA

VÝBUŠNINA

Operace CIA Splinter Factor

Eko-konzult

Stewart Steven

Komunistické zločiny a CIA

„Pokud do toho vidím, nespokojují se ti chlapci ze CIA s tím, aby informovali o válce a podobných událostech, ale jdou dále a dělají své vlastní války. Nikdo nemůže vědět, co právě mají za lubem. Vydávají miliardy dolarů, aby někde podněcovali neklid, jen aby měli něco, o čem by mohli podávat zprávy...“

Tato služba se vyvinula ve vlastní vládu, která operuje zcela v tajnosti. Tito lidé nikomu nepotřebují skládat účty. To je v demokratické společnosti velmi nebezpečná věc...“

Harry S. Truman (prezident USA 1945–1953)

„Fascinující a úděsné. Stewart Steven vydoloval historii, která nahání hrůzu.“

John le Carré

„Dobrá kniha. Přčetné nitky událostí jsou skvěle spojeny do jednolitého celku... Stewart Steven odkryl nejtajnější fakta.“

The Sunday Times

„Senační kniha, která ve veřejnosti vzbudí velké rozpaky.“

New Statesman

Předmluva k prvnímu českému vydání

Knížky mají někdy podivuhodné osudy. Zazáří a zhasnou, aby se po letech ke čtenáři vrátily v nové podobě a s ještě větší účinností. Jiné si zas klesí cestu na světlo pomalu a těžce, ačkoliv jsou pro obecné povědomí mimořádně důležité. U nás mezi ně patří Výbušnina (Operace CIA Spliner Factor) Stewarta Stevena. Když v roce 1974 v několika západních zemích vyšla v angličtině a brzy na to i v německém překladu v renomovaném nakladatelství Deutsche VerlagsAnstalt ve Stuttgartu, byla přijata s uznáním. Mluvílo se o fascinujícím a úděsném obrazu jedné z mnoha stránek dějin, o odhalení nejtajnějších faktů, majících v této podobě povahu důkazu, o jejich přesvědčivém zachycení v souvislosti s psychologií doby.

Oč tu jde? Kniha vypráví o přímém podílu americké CIA na procesech v padesátých letech v Maďarsku, Polsku, Bulharsku a v Československu. Odhaluje, proč právě Československo bylo v zájmu globální strategie americké politiky postiženo nejkrutěji.

Zdalo by se naprosto samozřejmé, že kniha bude hned po tom co vyšla, přeložena do češtiny. Nestalo se tak. Bylo to v době, kdy napjatou situaci mezi Východem a Západem ještě zhoršily důsledky vojenské intervence států Varšavské smlouvy (kromě Rumunska) do Československa. Pokud jde výhradně o naši zemi, roli rovněž sehrál vztah KSČ k procesům padesátých let. Navíc kniha nezamlčuje podíl Sovětského svazu na těchto tragických událostech.

Po 17. listopadu 1989 se rozproudila kampaň dokazující, že poválečný vývoj u nás byl dobou temna. Za jeden z nejvážnějších důkazů slouží procesy v padesátých letech. Nastal tedy nanejvýš vhodný čas čtenáře seznámit se stanoviskem autora, který svou knihu napsal v rozhořčení nad tím, co se dělo. Opět se tak nestalo. Důvod je prostý. Fakta zachycená v knize vrhají jiné světlo na americkou politiku, než jak se dnes líčí.

© Stewart Steven, 1974

© Eko-konzult, 2015

ISBN 978–80–8079–219–0

Akce Splinter Factor, která je dodnes svými původci nejpřísněji utajována, prokazuje účast CIA a konkrétně Allana Dullese na vyvolání procesů proti významným funkcionářům komunistických stran země střední a východní Evropy. Charakterizuje dramatičnost událostí přímo shakespearovskou krutostí děje a macchiavelismem poválečné politiky. Autor je tlumočí kontrapozicí dvou hlavních osob dramatu, Allana Dullese a J. V. Stalina. Osou děje jsou paralelní osudy Noela Fielda, Allana Dullese a Josefa Swiatla, vysokého důstojníka ministerstva bezpečnosti Polské lidové republiky, který se dal do služeb CIA. Jádrem autorova strhujícího líčení je obraz důsledků této akce především v Československu včetně důvodů, proč právě ono bylo hlavním terčem úderu Action Splinter Factor.

Výbušninu český čtenář dostává do ruky po dvaceti letech, kdy ji Stewart Steven psal. Za tu dobu se svět změnil k nepoznání. Autor by měl dnes k dispozici i nové materiály, jeho pohled by byl nepochybně přesnější a poučnější. Na poslání knihy to však nic nemění a nesnižuje to její význam. I v současnosti má co říci.

Předmluva

Pro vylíčení operace americké tajné služby Splinter Factor jsem materiál sbíral dva roky z různých zdrojů. Z nesčetných zlomků jsem se pokusil sestavit pokud možno přesný obraz této grandiózní bitvy tajných služeb.

Při práci jsem musel použít všechny mně známé novinářské metody. Pohyboval jsem se v oblasti plné polopравd a lží. Faktů bylo minimum. Donucen těmito skutečnostmi jsem musel spoléhat na důvěrná ústní sdělení: dokumenty a archivy prostě nejsou k dispozici. Jsme-li názoru, že dějiny, aby byly věrohodné, mají být psány na základě dokumentárního materiálu, pak se musíme smířit s tím, že se tak stane jen se svolením příslušné vlády, nebo prostě napsány nebudou. Musíme vzít v úvahu, že nikdo by se ani nemohl pokusit napsat knihu o činnosti kterékoli z moderních tajných služeb, když archivní materiál není k dispozici.

Za své novinářské kariéry, kdy jsem pracoval jako politický zpravodaj v britském parlamentu, později jako diplomatický korespondent a jako zahraniční redaktor jednoho z velkých britských deníků, téměř nikdy nebylo možné získat dokument, který by se dal použít pro politicky výbušné témata. Novináři, kteří se vydávají za odhaleními, operují ve světě, v němž v nejlepším případě mohou doufat, že se jim něco svěří šeptem, s rukou na ústech, anebo jim nespokojený příslušník státních služeb prozradí temné tajemství. V době, kdy se politika zdánlivě dělá stále více před očima veřejnosti, zatímco ve skutečnosti čím dál méně proniká ven, je pro novináře jedinou možností jak svému úkolu dostat, vyšplhat se na jeviště, odsunout stranou dekorace a pohled zaostřit za kulisy, kde se dělá vlastní práce v protikladu k šalebnému obrazu určenému veřejnosti. Tak také jako novinář pracuji. „Výbušnina“ je knihou tohoto druhu.

Bohužel, nelze psát o politických operacích tajných služeb a s roztrpčením přitom nemyslet na to, že materiál, kterým se nikdo nezabývá, nebude podle platných ustanovení historikům nikdy zpřístupněn. Role politických zpravodajských služeb v poválečném světě nemůže být dostatečně zhodnocena. Jen někdy na denní světlo vycházejí takové hrubé nezdar, jako bylo vylodění v Zátocě sviní. Přesto chovám podezření, že pozadí je ještě stále z větší míry neobjasněno. Celkově nevím nic o tom, co tajné služby naším jménem skutečně dělají.

Jsem názoru, že politickému a morálnímu zdraví západního světa nejlépe .poslouží, budou-li jeho tajné služby v budoucnu zproštěny veškeré povinnosti ospravedlňovat se před veřejností. Akta vlády USA, stejně jako úřadu amerického prezidenta a britského ministerského předsedy, budou jednoho dne historikům zpřístupněna. Bohužel, archivy Central Intelligence Agency (CIA) a Secret Intelligence Service (SIS) – abychom jmenovali jen dvě tajné služby – zůstanou navždy uzavřeny. To je neúnosný stav. Neprodleně musí začít široká kampaň s cílem s ním skoncovat.

Je čirou sofistikou tvrdit, že by státní bezpečnost byla ohrožena, kdyby např. po sedmdesáti pěti letech jejich archivy byly zpřístupněny. Pokud bychom se dnes dozvěděli nějakou strašlivou skutečnost o roce 1899, kdo nebo co by tím utrpělo, kromě pověsti některých našich dávno zemřelých vedoucích politiků? Nebo, abychom se podívali do budoucna, se lze opravdu domnívat, že by historik, který by psal o vietnamské válce, o ní mohl být dostatečně informován, aniž by četl jediný dokument na toto téma z archivů CIA? Pochopí někdy nějaký Angličan problém Severního Irsku, aniž mu bude umožněn přístup k aktům britské tajné služby? Pochopí kdy někdo naši epochu, aniž by si vzal pod lupu tyto špionážní organizace, které ji natolik ovlivnily? Tato kniha umožňuje jen letmý pohled do světa tajných služeb.

Stewart Steven

Prolog

Psal se rok 1947. Svět byl svévolně a krutě rozdělen na dvě části. Na jedné straně komunistické Rusko se svými novými východoevropskými spojenci usilovalo o vývoz marxismu do celého světa, aby zachovalo nedotknutelnost své vlastní revoluce, na druhé stály USA a jejich západoevropské přátelé odmítající komunismus. Na Východě vládly lidové demokracie, na Západě naše demokratická forma života. Slova byla zbařena významu a doznívající čtyřicátá léta byla šílená.

V minulých stoletích nesnesitelné napětí vždy nakonec vyústilo ve válku. Ale nyní to nebylo možné. Evropa stěží přestála právě skončenou válku, atomový konflikt by nepřezila. Oba mocenské bloky, donucené vzdát se této staré metody řešení konfliktů, jako dva bojovní kohouti, kteří nebyli vypuštěni ze svých klecí, plivaly jed a žluč. Oba se při posuzování situace dopouštěly omylů, oba otravovaly ovzduší hysterickou propagandou a oba byly plně odpovědné za tvrdost studené války, jejímiž důsledky trpíme ještě dnes.

Na Západě se říkalo, že ve hře je svoboda a vše, co s ní souvisí, kdežto východní stanovisko tehdy většině lidí bylo nejasné. Sovětský svaz a jeho satelitní státy se v oněch letech přirozeně cítily mnohem více ohroženy válkou než Západ. Ten měl atomovou bombu. Většina východoevropských politiků byla přesvědčena, že by ji také použil. Věřila, že Američané atomové bomby na Hirošimu a Nagasaki neshodili, aby Japonce donutili kleknout na kolena, ale především proto, aby zapůsobili na Rusy. Ti věděli, že v okamžiku svržení bomby Japonci byli téměř ochotni bezpodmínečně kapitulovat. Pro Rusy byl proto každý akt proti zájmům Západu obranným činem, nikoli agresivním opatřením.

To neznamená, že by snad Stalin byl dobromyslný starý pán. Byl vtažen do velmocenské politiky. V čáře napříč Evro-

pou, na níž koncem války stanula Rudá armáda, viděl nejzazší hranici svého nového území. U Američanů předpokládal podobný záměr. Proto Polsko muselo být do jeho říše začleněno pro svou zeměpisnou blízkost k Sovětskému svazu, ač podle politické tradice zřejmě stálo na druhém konci spektra. Naopak Francie byla přiklepnuta k západnímu táboru, nehledě na to, že komunisté zde z války vyšli jako nejsilnější a nejdisciplinovanější politická strana.

Porcovali svět

Postupimská dohoda Rusům, Britům a Američanům umožnila si svět rozdělit mezi sebe. To může být hrubě zjednodušené stanovisko. Avšak přesto není pochyb, že Stalin byl v této věci posílen jak dohodou, tak jednáními s Churchillem a Rooseveltem v době války.*)

Jeho politika byla co do ideologie a provedení skutečně carská. Baltské země měly být připojeny k Sovětskému svazu, východní území Polska byla opět přičleněna k Rusku, zatímco zbytek země se stal vazalem. Stalin vykonával nátlak na Persii, Mandžusko, pohraniční provincie Turecka a na Dardanely. Sen o nezamrzajících přístavech ve Středozemním moři znovu ožil, když se ucházel o poručnictví Libye.

*) V Postupimi a na Jaltě, stejně jako v bilaterálních dohodách mezi zúčastněnými státy si Roosevelt, Churchill a Stalin – jako kdysi osadníci na americkém Západě – svět rozdělili mezi sebou. Nejneuvěřitelnějším příkladem toho je snad dohoda mezi Churchillem a Stalinem o rozdělení Balkánu, což Churchill kdysi označil za „věc naší účasti na Balkáně“. Sověti měli dostat 80 procent vlivu v Bulharsku, 90 procent v Rumunsku a 80 procent v Maďarsku. V Jugoslávii se o odpovědnost měli podílet s Brity; Britové měli být z 90 procent odpovědní za Řecko. Churchill později napsal: „...je zcela přirozené, že sovětské Rusko má životní zájmy v černomořských zemích, z nichž jedna, Rumunsko, ho svévolně napadla s dvaceti šesti divizemi, zatímco s druhou, Bulharskem, ho pojí velmi stará pouta.“

Na tomto pozadí je samozřejmé, že Trumanovu doktrínu z března 1947 chápal jako ohrožení Sovětského svazu. Rozchod Ameriky s jejím tradičním izolacionismem byl pro každého marxistu postačujícím důkazem, že zahraniční politika USA je agresivní. Pro Stalina z toho vyplývaly naprosto šokující důsledky. V západní Evropě jakoby z ničeho vzniklo zcela nové vojenské a politické seskupení, které zvrátilo až dosud platný názor o rovnováze sil v Evropě. To bylo pro Stalina právě tak nepřijatelné a potenciálně nebezpečné jako pro Ameriku o několik let později pokus Sovětského svazu a Kuby zřídit předmostí na západní polokouli.

Pojetí poválečných dějin, oproštěné od prvků propagandy by muselo uznat, že Stalin, když v červnu 1947 Československo donutil odmítnout Marshallův plán, reagoval spíše na události, než aby je sám uváděl do chodu. Byl to totiž Západ, který pouhých 48 hodin předtím dosti jednoznačně vytyčil demarkační linii, když z francouzské a italské vlády byly jednou ranou vyloučeni komunisté. Byl to krok, kterému Stalin rozuměl. Ale teď, jak se domníval, si již nikdo nemohl stěžovat, když ve své sféře vlivu činil podobná opatření. Vina není jen na Stalinovi, nýbrž také na Západu, jenž se zdráhal akceptovat legitimní bezpečnostní opatření Ruska ve východní Evropě.

Z pochopitelných důvodů se tehdy nechtělo vzít na vědomí, že Rusko a jeho východní satelité se již údajně nemusely obávat nového vzplanutí bojů více než kdokoli jiný. Válka pro ně byla strašlivá. Jen Poláci ve varšavském povstání měli více obětí na životech, než Američané za celou druhou světovou válku. A Rusové v ní ztratili víc lidí než všechny západní země dohromady. Dvacet milionů občanů SSSR přišlo o život. Zničena byla celá města. Ve srovnání s tím se z toho západní země dostaly dobře a na východoevropany pochopitelně působilo odpudivě, jak byl Západ rychle ochoten západní pásma Německa považovat za val proti „rudým hordám“.

Problémy Sovětského svazu se ještě přirostřovaly nezkušeností mužů, kteří ve východní Evropě po válce přišli k moci. Revolucím je vlastní, že vyzvednou příliš mnoho revolucionářů

a příliš málo politických vůdců. Onu komplexní psychologickou směsicí, která člověka přiměje, aby dal v sázku zdraví, blahobyt, vyhlídky do budoucnosti a dokonce vlastní život, aby pracoval a v podzemí bojoval pro ilegálně činnou organizaci, jen zřídka nalezneme u člověka, který má potřebné kvality pro řízení výkonného moderního státu.

A většina, i když ne všichni vedoucí východoevropských politikové, patřila právě do této kategorie. Po celý život bojovali v podzemí za věc, která – kdyby nepřišla válka – by ve většině případů byla odsouzena k nezdaru. Mnozí byli po léta ve vězeních nebo v koncentračních táborech. Mnozí museli ve třicátých letech prchnout do Ruska. Jiní ve Španělsku vstoupili do mezinárodních brigád. Řada z nich od vypuknutí války statečně bojovala na straně spojenců v rámci hnutí odporu, které existovalo téměř ve všech evropských zemích. Často snad byli svéhlaví, ale byli to muži pozoruhodného formátu.

Když se vrátili z války, aby sklidili odměnu, kterou si čestně zasloužili, začalo se projevat napětí z jejich vlastních zážitků. Ti, kteří byli ve válce, ty, kteří zůstali v Moskvě, považovali za pouhé salonní komunisty, za lidi, kteří se rozhodli pro snadnější cestu. Moskvě věrní zase internacionalisty považovali za lidi, kteří stálým kontaktem s buržoazní ideologií neodvratně „změkli“.

Zostřením studené války se tato oboustranná nedůvěra vystupňovala ve strašlivé nepřátelství. Věrným Moskvě se těsné semknutí se Sovětským svazem jevílo jako jediná záchrana jejich států před hrozícím útokem ze Západu. Internacionalisté sice nikdy nebyli zásadně jiného mínění, avšak nechtěli přijmout otrockou závislost na Stalinově Sovětském svazu.

Objevily se také jiné těžkosti. Ve spěchu, s nímž ve všech zemích bezprostředně po osvobození byly vytvořeny vlády, nebyl čas na přezkoumání životopisů každého funkcionáře. Vedle komunistů, kteří spolu od prvního dne bojovali, byli i takoví, kteří do strany vstoupili v okamžiku, kdy se rýsovalo vítězství. Kariéristé, dobrodruzi a také muži, které bylo možno označit za darebáky, svou hru hráli celkem snadno.

Zpočátku komunisté proti nim nemohli nic podniknout. Právě tak chtě nechtě museli převzít úředníky; kteří sloužili bývalým pravicovým vládám nebo za okupace Němcům. Mnozí z nich se před novým režimem sklonili právě tak ochotně, jako sloužili starému. Tyto mladé státy byly donuceny sáhnout po zkušenostech a odborných znalostech těchto pochybných lidí.

Personální problémy byly i jiného druhu:

- Jak mezi internacionalisty, tak mezi Moskvě věrnými byli váleční odbojoví hrdinové, kterým bylo nutno dát vysoké funkce, ač neměli potřebné předpoklady.
- Kromě toho byli v obou táborech lidé, kteří hráli dvojí hru.
- Někteří muži, kteří dostali vysoké vládní úřady jako vážení komunisté, byli před válkou nasazeni do ilegálních komunistických stran jako agenti provokatéři.
- Jiní byli zase vězením a mučením donuceni spolupracovat s tajnou policií.
- Byli takoví, kteří již dávno své duše zaprodali Moskvě a byli placeními agenty ruské tajné policie.
- Právě tak byli mezi internacionalisty muži, které si – jak je z toho beztak všichni podezírali – koupili Britové nebo Američané.

Politický postoj, který Trumanova Amerika stále otevřeněji zaujímal, Stalinovu paranoickou nedůvěru vůči Západu jen zesiloval. V prvních poválečných letech měli na zahraniční politiku USA značný vliv početní přistěhovalci, kteří měli bezpočet receptů, co ve svých zemích dělat. Mnozí z nich byli před válkou vůdčími politiky nebo novináři a uprchli před postupující Rudou armádou. Odhlédneme-li od přímé špionáže, byli tito lidé pro americké politiky jediným zdrojem údajů o poměrech v satelitních státech.

To na základě falešných informací způsobilo nerealistický diplomatický postoj USA. Přestože se uprchlíci v mnoha otázkách rozcházeli, v jednom panovala jednomyslnost. Všichni Američany mylně informovali, že jejich krajané v Polsku, Maďarsku, Československu, Jugoslávii, Bulharsku, Rumunsku, Albánii a v baltských zemích čekají na signál, aby své komunis-

tické pány svrhli. Jsou utlačováni zlovolným systémem tajné policie a potřebují být pouze správným způsobem povzbuzeni, aby povstali.

Pravda byla jiná. Národy východní Evropy Rudou armádu uvítaly jako osvoboditelku. Politicky viděno, válka – jakkoli tvrdošijně hlásaly pravicově orientované emigrantské kruhy v Americe – naopak ovzduší v těchto zemích očistila. Tyto státy byly víceméně připraveny socialismus přijmout a přátelsky spolupracovat se Sovětským svazem. Většinou jejich národohospodářů bylo jasné, že Amerika by sice při obnově jejich zničeného průmyslu pomohla, avšak obchodní partnery by stejně museli hledat na Východě. Vzhledem k zeměpisné poloze byl osud jejich zemí nerozlučně spjat se Sovětským svazem. Kdyby to znamenalo, že se některé z jejich politických institucí budou muset novému partnerovi přizpůsobit, pak by se s tím rovněž smířili.

Stalin se samozřejmě domníval, že může požadovat podstatně více. V tomto ohledu mu bylo možné do jisté míry čelit. Naneštěstí se Západ rozhodl ho napadnout na nesprávném místě. Místo aby se jeho politici obrátili proti jeho intrikám např. proti tomu, že země jako Polsko a Maďarsko zatahl do sovětského impéria, přestože se proti tomu bránily rukama nohama, Amerika a její spojenci mluvili stále jen o „komunistickém imperialismu“.

Tím zcela podkopávali pozice komunistů vlastenců, kteří byli toho názoru, že aplikace marxismu je v jejich zemích jedinou cestou k pokroku, avšak zároveň si předsevzali, že budou vystupovat za právo Československa, Polska a Maďarska jít k socialismu vlastní cestou. Pokud to ještě šlo, chtěli být na Rusku a na Americe nezávislí, i když jim bylo jasné, že se pravděpodobně bez spojení s Ruskem neobejdou.

Velká část inteligence s nimi souhlasila. Byla ochotna podstoupit politický boj o udržení nezávislosti na Sovětském svazu a vzít na sebe důsledky. Z počátku se zdálo, že se tyto postoje prosadí.

Bohužel, Americké postoje jejich pozici učinily neudržitelnou. Tím, že komunismus kladli na roveň s ruským imperialis-

mem, Američané zaujímalí podobné stanovisko jako Stalin: Satelitní státy se musely rozhodnout mezi Ruskem a USA, mezi komunismem a kapitalismem. Bylo nemožné být maďarským komunistou a jako takový být akceptován jak Ruskem, tak Amerikou. Obě strany prohlašovaly, že je možné být jedině komunistou nebo antikomunistou. Komunista byl ten, kdo uznával „vedoucí úlohu Sovětského svazu“, antikomunista ten, kdo byl pro Ameriku a proti Rusku.

Tvrzení Andreje Vyšinského, že Amerika se pokouší „Evropu zotročit politikou almužen“, bylo sice urážlivým obviněním národa, který chtěl opět vybudovat Evropu ležící v troskách, nicméně tato výtku obsahovala mnoho pravdy. Východoevropské země sotva mohly pomýšlet na podporu USA, aniž by podstoupily riziko, že vážně ohrozí své vztahy se Sovětským svazem. Osvětlují to dva tajné telegramy amerického ministra zahraničních věcí J. F. Byrnesa velvyslanci v Československu Steinhardtovi a jeho odpověď Byrnesovi v době pařížské mírové konference v říjnu 1946.

Američané si stěžovali na protiamerickou propagandu v československém tisku, vybočující ze zvyklostí normálních vztahů, na vlekoucí se odpověď Československa, které tehdy ještě nebylo komunistickým satelitem, na požadavky USA o odškodnění za zestátnění amerického majetku. Ve snaze donutit československou vládu k náhradě, USA Československu zastavily veškerou hospodářskou pomoc. Steinhardt se sešel s předsedou vlády Gottwaldem, který přiznal, že tisk je zbytečně hrubý a slíbil, že americké požadavky budou brzy uspokojeny. Nato Steinhardt Byrnesa poprosil, aby pomoc byla na znamení dobré vůle USA opět obnovena.

Odpověď, kterou mu Byrnes telegrafoval z Paříže, je výmluvná: „*S uspokojením jsem vzal na vědomí, že československá vláda zřejmě začíná nahlížet, že její nepřátelská politika vůči Spojeným státům, projevující se v ignorování našich oprávněných požadavků a v trvajících útocích tisku, by mohla mít důsledky, které nejsou v zájmu Československa. Přesto USA musejí brát v úva-*
h u ,

že Československo až do konce této konference Spojeným státům tvrdošijně oponovalo a v každé důležité otázce jednomyslně hlasovalo se slovanským blokem. Zajisté nemůžeme očekávat, že nějaká delegace s námi bude ve všech bodech souhlasit. Ale když jsou při každém hlasování o každé smlouvě proti nám, potvrzuje to nepřátelský postoj, který se až dosud projevoval v tisku. Měl bych o přátelském postoji Československa vůči Americe rád více pevných důkazů, než v jakékoli formě obnovím hospodářskou pomoc.“

Tento telegram je první dokument, v němž byla přesně formulována zásada, že určitá míra politické podpory je nutnou podmínkou pro pomoc ze strany USA. Tato zásada nebyla součástí oficiální proklamované americké politiky. Marshallův plán se od ní nanejvýš důstojně distancoval. Budoucí běh věcí tím však byl už předznamenán.

Steinhardtova odpověď byla neméně pozoruhodná. Citace slov Jana Masaryka, syna zakladatele ČSR, demokratického a nekomunistického socialisty, poskytovala svědectví o agonii východní Evropy a upozorňovala Západ, jak nejlépe posloužit věci svobody. Po rozhovoru s Masarykem Steinhard Byrnes informoval: *„Za daných okolností Masaryk považoval za vhodné jít se Sovětským svazem při každém hlasování, při němž se na straně SSSR bily také Polsko a Jugoslávie, neboť byl přesvědčen, že Spojeným státům tím nevznikne žádná škoda. Československo by však z toho možná mohlo mít zisk. Poukázal na to, že Sověti by se jako dík za postoj Československa při hlasování pečlivě vyhnuli tomu, aby se vměšovali do vnitřních záležitostí země. V důsledku toho by umírnění mohli v návratu země k demokracii pokročit. Soudil, že brzká obnova demokratických poměrů, jaké v Československu panovaly před válkou, umožněná sovětským nevměšováním, by z dlouhodobého hlediska USA prospěla více, než bezvýznamné hlasování na mezinárodních konferencích...“*

Masarykovi dnes tento taktický postoj sotva můžeme vyčítat.

Státy, pro něž se tehdy v USA vžilo označení „porobené národy“, se od roku 1946 zmítaly pod rostoucím tlakem dvou stran. Sověti požadovali politickou podporu jako protiváhu za nevměšování do vnitřních záležitostí a Američané svou

pomoc vážali alespoň minimem politické podpory. Nemusíte se vyznačovat vynikajícím logickým myšlením, abyste poznali, že oba nároky byly neslučitelné.

Americkým politikům uniklo, že vůbec není třeba proklínat komunismus jako takový, že není důvod, aby oba hospodářské systémy, kapitalismus a komunismus, vedle sebe nemohly existovat. Komunistická světová revoluce byla tak jako tak překonána revolucí technickou, v jejímž důsledku se viditelně zlepšil úděl nepriviligovaných ve všech vyspělých zemích. Marxismus byl zpátečnický a staromódní. Země, v níž státním náboženstvím byl ateismus, inspirující podněty neposkytovala o nic méně, než Američany tak horlivě podporovaný Izrael, který spočíval na pevných teokratických základech.

Spojené státy o svých dlouhodobých plánech rozhodly takto. Jako stará Kominternu v předválečné době na Západě financovala zradu a sabotáže, aby podkopala tamější instituce, chtěli Američané nyní hrát stejnou úlohu s obrácenými znaménky. Zřejmě jim uniklo, že Kominternu v této oblasti dokázala směšně málo. Mnozí se domnívali, jak to v r. 1953 formuloval senátní výbor pro vyšetřování komunistické agrese, že „... mírové soužití je komunistický mýtus, který by bylo možno uskutečnit jen plným podřízením našeho svobodného zřízení otroctví komunismu ovládaného z Moskvy“. Vláda USA neměla dost důvěry ve vlastní systém a v jeho schopnost prosadit se vůči evidentně nešťastnému komunistickému experimentu.

Strach ze špiónů

Nepřesné představy a s nimi spojené myšlení, které je, jak se zdá, pro toto období charakteristické, se projevovaly také v hysterii s utajováním kolem atomové bomby. Americký atomový monopol, o němž se předpokládalo, že je hlavním cílem nasazených sovětských špiónů, vedl k zinscenování velezrádných procesů a ke kongresovým výslechům. To v USA rozpou-

talo antikomunistické vášně. Právě tak jako se za války občanům Velké Británie namlouvalo, že „stěny mají uši“, tak v Americe politikové a pravicově zaměřený tisk zcela vědomě vytvářely dojem, že za každým rohem číhá komunistický špion. Jen málokterší si uvědomovali nebezpečí takového postupu. Henry Stimson, republikánský ministr války prezidenta Trumana naléhal, aby se Amerika o své jaderné poznatky veřejně podělila se Sovětským svazem a tak se zabránilo „tajným závodům ve zbrojení, závodům dosti zoufalého druhu“. Ale tento návrh, jakkoli byl prozíravý, nikdy nebyl brán vážně.

- Místo toho Spojené státy vybudovaly vnitřní bezpečnostní aparát, který byl tvrdší a nemilosrdnější než všechno, co bylo k dispozici za války.
- Zároveň byla uvnitř USA odstartována propagandistická kampaň proti komunistům a sympatizujícím, která se americký lid pokoušel přesvědčit, že bude v bezpečí žít jen tak dlouho, dokud Rusko nebude mít atomovou bombu.

Dnes je při zpětném pohledu patrné, jak to všechno bylo zbytečné. Ani ne tak proto, že chod událostí politické argumenty oslabil, jako proto, že tajné služby se daly jiným směrem a zklamaly tam, kde neměly, tj. na poli bezpečnosti. Světoznámý vědec, otec kybernetiky Norbert Wiener v knize *Člověk a lidský stroj* napsal: „**Při pozorování přírodního problému, stejně jako při výzkumu jaderné reakce, se jednotlivé informace, které můžeme sdělit, totiž ty, které existují, nesmírně podobají. Jakmile vědec ví, že na problém, který řeší, existuje odpověď, mění se celá jeho pozice. Má tím už za sebou více než polovinu cesty k vlastní odpovědi.**“ Americká vláda tajemství atomové bomby vydala sama, když ji 6. srpna 1945 americký letoun shodil na Hirošimu.

Od tohoto okamžiku bylo zřejmé, že také Rusko tuto zbraň bude mít a to v relativně krátké době.

Strach ze špionů vládl také na druhé straně železné opony. Byl ještě zostřen tím, že nejen ve východní Evropě, ale také ve Francii a v Německu se příslušníci špionážních organizací z válečné doby ohlíželi po nových chlebdárcích. Americká

velvyslanectví ve všech východoevropských zemích byla obležena občany, kteří své služby nabízeli, jen aby si tím vykoupili možnost výjezdu do Ameriky. Avšak to nebylo vše. Bývalí příslušníci Office of Strategic Services (OSS) ve východoevropských zemích ze západního Německa organizovali sabotážní akce. Tito lidé byli sice dobře vojensky vyškoleni, avšak postrádali potřebnou politickou zralost. Jejich činnost se projevovala jako absolutně neúčinná nebo dokonce škodlivá. Pokaždé, když tajná policie některé východoevropské země chytila pravého špiona nebo na svém území odhalila důkazy o seskočku padákem, zostříla bezpečnostní opatření a ještě více utlačovala lid.

Je jedním z ironických rysů oné doby, že Rusové za každým křovím předpokládali amerického agenta, zatímco ve skutečnosti jich bylo jen velmi málo. Nadto byli nedostatečně vzdělaní a neovládali správně špionážní techniku. Prezident Truman koncem války OSS rozpustil. Zastával názor, že v mírových dobách není třeba plýtvat penězi na tajnou službu. Byla to teorie, která bezprostředně navazovala na dobu americké naivity po první světové válce, kdy Henry Stimson rozpustil dešifrovací oddělení státního departmentu s poznámkou, že „gentleman nečtou dopisy jiných lidí“. Zdálo by se tedy, že Amerika do studené války vstoupila zcela nepřipravena. Několik přidělců, kteří pracovali pro vojenskou rozvědku, několik spolupracovníků vlastní zpravodajské služby a hrstka lidí OSS ve vojenských misích v Evropě – to bylo vše. Přitom kvalitní zevrubné informace byly nanejvýš potřebné.

Truman brzy rozpoznal, že jednal trochu předčasně. Nebyl však ještě dostatečně přesvědčen o nutnosti existence rozsáhlé organizace typu OSS v mírových dobách, a to až do roku 1947, kdy byla zákonem o národní bezpečnosti (National Security Act) založena tajná služba CIA (Central Intelligence Agency) v čele s kontraadmirálem Roscoem Hillenkoeterem.

Sama CIA zpočátku dostala jen úkol „koordinovat“ ostatní zpravodajské služby Spojených států. Teprve v létě 1948 Národní bezpečnostní rada (NSC) CIA zmocnila, aby „pod vede-

ním NSC prováděla tajné operace“. Bylo by samozřejmě nesprávné tvrdit, že předtím se tajné operace neprováděly.

Z tohoto důvodu CIA převzala pozoruhodnou špionážní antisovětskou síť od generála Reinharda Gehlena, který koncem války Američanům nabídl, že jim bude sloužit právě tak věrně, jako sloužil Hitlerovi. Přestože byl zpočátku v mnoha kruzích odmítán, zmizely tyto výhrady velmi rychle, když američtí politikové více a více začali pocítovat realitu studené války, kterou sami začali.

Zatímco obě strany budovaly své tajné služby, zhoršily se vztahy mezi Východem a Západem natolik, že nakonec bylo nutno na ně pohlížet tak, že prakticky neexistují. Možnost jaderné války byla trvale na obzoru. Oba tábory horečně zbrojily a aby své občany přesvědčily, že je to nutné, stupňovaly propagandu. Diplomacie se zvrhla v obyčejné spílání. Vzájemné pochopení a rozum byly škrtnuty z politického slovníku. Antikomunistická honba na čarodějnice v Americe vedla k vlně hysterie. Nad Ruskem a východní Evropou se tajní policisté rojili jako kobylky. Ničili vše, co jim padlo do rukou.

Doba byla zralá pro extrémní činy všeho druhu. Tato kniha je historií jednoho z nich. Je historií jedné zákeřné akce americké tajné služby, která zásadně ovlivnila dějiny naší doby.

Schůzka na lavičce v parku

Řezavý vítr vířil prach válkou rozbitých ulic a vdechoval nový život mrtvým troskám. Vzduch se chvěl špínou, která již po několik let k Varšavě patřila tak samozřejmě jako Visla. Tu a tam ulicemi rachotila pouliční dráha, sršící jiskry osvětlovaly trosky po bombardování, které výmluvně svědčily o barbarství německého wehrmachtu. Zimní nebe jako temný strop viselo nad městem, které i tak už propadalo temnotě. Tu a tam nocí spěchal mrznoucí civilista. Četa sovětských vojáků ve špinavých, chatrných uniformách a ve stísněné nála-

dě procházela ulicemi. Denně a všude sesetkávali s nenávistí. Ničemu už nerozuměli. Vždyť přece Poláky osvobodili od nacistů, od společného nepřítele, který tak nelidsky zničil toto kdysi krásné město.

Jejich politruk se jim to pokusil vysvětlit. Reakcionáři ještě neztratili svůj staletý vliv na polský lid. Nepřítel a jeho instituce, např. církev, jsou všude a pokud nebudou vyhlazeni, budou bez rozpaků pokračovat ve špinavém boji proti Ruské armádě a jejímu slavnému vůdci Stalinovi. Vojáci tomu přesto nerozuměli. Tak si vítězství nepředstavovali.

Kapitán Michael Sullivan stál ve dveřích bývalého obchodního domu, z něhož už zbyla jen oprýskaná fasáda. Díval se, jak jdou kolem. Nepotřeboval se schovávat, protože jeho papíry byly v pořádku, aby obstály při každé prověrce. Přesto považoval za vhodné se neukazovat.

Jeho nervy byly v poslední době napjaty k prasknutí. Nebyl si jist, zda by jeho hlas zůstal pevný, kdyby právě nyní měl mít nějaké opletačky. Pravděpodobnost, že by mu Sověti nastražili past, se zdála vysoká. To přiznal dokonce i Londýn, který na něho naléhal, aby na tuto schůzku šel. Avšak možnost, že ten Polák chce skutečně přeběhnout, otevírala tak fantastické vyhlídky, že Londýn, navzdory veškerému riziku rozhodl, že tento kontakt musí být navázán.

Byla podniknuta veškerá myslitelná opatření, aby se důsledky možné provokace zmírnily. Sullivan, vedoucí odbočky Secret Intelligence Service (SIS) v Polsku, byl od sítě svých agentů naprosto izolován. Současně byla provedena důsledná reorganizace. Přiletěl nový rezident*) aby v případě, že by byl Sullivan odhalen, okamžitě nastoupil na jeho místo. Nejcennější agenti byli vyvezeni mimo Polsko pro případ, že by Sullivan byl zatčen a při mučení prozradil jejich jména. Z téhož důvodu byla totožnost nového rezidenta před Sullivanem držena v tajnosti.

*) V jazyku tajných služeb je „rezident“ služebně nejvyšší agent sítě v cizí zemi.